

מזמור הס"ז למדינת ישראל: שיר תפילה להסדרת יחסי האומות עם ישראל באחרית הימים

הרב אליעזר חיים שנוולד
ראש ישיבת ההסדר מאיר הראל מודיעין

1. כל שנת עצמאות היא מזמור נוסף

יום העצמאות השישים ושש בפתח ומדינתנו, מדינת ישראל, נכנסת לשנתה השישים ושבע.

מורנו ורבנו הרצי"ה קוק זצ"ל היה דורש ביום העצמאות מידי שנה את המזמור בתהילים התואם לגיל המדינה. (מקורו כנראה במנהג החרבדי"י שכל יחיד מוסיף מידי יום מזמור בתהילים, לפי השנה אליה הוא נכנס. לדוגמה נער שמלאו לו שלוש עשרה - את מזמור י"ד וכן הלאה). מתוך מזמור זה ביקש רבנו זצ"ל למצוא כיוון והשראה להתמודדות עם מאורעות השנה הבאה בחיי המדינה. וכך אומר רבנו (לנתיבות ישראל ח"ב עמ' ק"ס "מזמור הייט למדינת ישראל", הצופה סיון תשכ"ז):

"כל שנה ושנה היא מזמור נוסף, מזמור אלקי מפואר, המתאסף כחוליה לשרשרת".

תלמידיו המנסים לנקוט בשיפולי גלימתו, מחפשים מידי שנה מסרים והדרכות במזמור שילווה את המדינה במהלך שנתה המתחדשת.

2. מזמור ס"ז בתהילים

מזמור ס"ז בתהילים הוא אחד מהמזמורים שנאמרים בהזדמנויות שונות ויוחסו לאמירתו סגולות שונות. למזמור מבנה מיוחד - כפול, וסימטרי, מתחילתו לאמצעו ומסופו לאמצעו. יש שציירו את פסוקי המזמור בצורת מנורה, ששלושת הפסוקים - ב-ד, הם שלושת הקנים השמאליים, פסוק ה' הוא הקנה האמצעי, ופסוקים ו-ח הם שלושת הקנים הימניים, המקבילים לשמאליים:

(א) לְמַנְצַחַת בְּנִגְיֶנֶת מְזֻמָּר שִׁיר:

(ב) אֶלְקִים יְהַנְּנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאֵר פְּנֵי אֲתָנָנוּ סֵלָה: (ג) לְדַעַת בְּאֶרֶץ יִדְוֶה עֲמִים בְּכָל גּוֹיִם יִשׁוּעָתֶךָ: (ד) יְדוּדָה עֲמִים אֶלְקִים יְדוּדָה עֲמִים בְּלָם:

(ה) יִשְׁמְחוּ וַיְרַנְּנוּ לְאִמִּים כִּי תִשְׁפָּט עֲמִים מִיִּשְׂרָאֵל וּלְאִמִּים בְּאֶרֶץ תַּנְחֶם סֵלָה:

(ו) יְדוּדָה עֲמִים אֶלְקִים יְדוּדָה עֲמִים בְּלָם: (ז) אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ וַיְבָרְכֵנוּ אֶלְקִים אֱלֹהֵינוּ: (ח) וַיְבָרְכֵנוּ אֶלְקִים וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ:

הספורנו מפרש את פסוק הפתיחה: "אֶלְקִים יְהַנְּנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יְאֵר פְּנֵי אֲתָנָנוּ", שהגאולה תבוא לא ב"זכות", אלא כחלק מהתכנית האלקית, שהגיע הזמן לגאול את עם ישראל (פס' א'): "אמר: 'אלקים יחננו' יגאל אותנו **בלתי ראויים לזה**, דרך 'חן' (מתנת חנים א.ש.)." כמו כן, הוא מפרש שרק מעט ישרוד את שיקרה לפניו בגלות! ועל כן מתבקשת ברכה על ריבוי האוכלוסין של עם ישראל (שם): "ויברכנו" - ברב עם, כי נשארנו מעט מהרבה בגלות!"

הרד"ק (פס' א-ב), מפרש שהברכה בזמן הגאולה תהיה כללית, שהקב"ה יברך את עם ישראל בהצלחה כבירה ויוצאת דופן, ובהתפתחות מיוחדת: "אחר שיגאלנו יוסיף בטובותינו כל יום, **כי הברכה תוספת טובה**. 'יאר פניו', שיצליחנו בכל מעשינו". ההצלחה של עם ישראל תשקף שינוי בהנהגה האלקית, מהנהגה בגלות של "הסתר פנים", להנהגה של "הארת פנים". (רמח"ל דרך ד' ח"א פ"ה פס' ח'): "וצריך שתדע כי הנה אע"פ שבאמת סבת כל עניי הטוב בכל מקום שהם, פירוש - בין בכחות בין בתולדותיהם, הנה היא הארת פניו ית' כמ"ש, וסבת הרע בכל מקום שהוא, העלם הארתו". ובפרט ש: "הנהגת גילוי הפנים ושליטת הימין היא מיוחדת לישראל בהיותם על אדמתם. אבל בצאת ישראל בגלות אין פניו ית' מתגלים להם שם על אדמת נכר". (פתח לתפילה רצ"ח - תקט"ו תפילות).

4. ההכרה של אומות העולם בהנהגה האלקית

בפסוק הבא מבואר שההצלחה של עם ישראל בזמן הגאולה נועדה להיות ניכרת לאומות העולם, שיכירו שיש בה טביעת אצבע אלקית: "לְדַעַת בְּאֶרֶץ יִדְוֶה עֲמִים בְּכָל גּוֹיִם יִשׁוּעָתֶךָ". וברש"י (פס' ג): "ל**הודיע שמדתך להטיב לעמך**". וברד"ק, היעוד שלה הוא כדי שיכירו האומות את דרכי ההנהגה האלקית (פס' ג): "**אז ידעו בארץ דרכי האל**, כמו שכתוב (ישעיה יא, ט): 'כי מלאה הארץ דעה את ד', כשיודוע בכל גוים ישועתך".

וכן הוא גם עפ"י המדרש על המזמור (מדרש תהלים מזמור סז): "ואם עשית כן הודעת בעמים עוזך ודרכך, שנאמר: 'לדעת בארץ דרכך בכל גוים ישועתך' (תהלים ס"ז ג), אין הקדוש ברוך הוא מושיע לישראל במעשיהו, אלא להודיע גבורתו ולהודיע שמו הגדול, וכו' ואומר "אתה האל עושה פלא הודעת בעמים עוזך" (תהלים עז טז), מה העוז? שהודעת גבורתך בעולם, לגאלם בעוזך ובזרועך. ואומר: "ויושיעם למען שמו" (תהלים קו ח), למה? להודיע גבורתו, שהקב"ה מושיע את ישראל!"

המדרש (שם, בהמשך) מציין שההצלחה יוצאת הדופן של עם ישראל, עשויה לקומם את האומות כנגד ההנהגה האלקית על האפליה ומשוא הפנים לטובת עם ישראל: "יכול שיאמרו הגוים - נושא להם פנים". אולם בשונה מבעבר, כאן: "יודוך עמים אֶלְקִים יְדוּדָה עֲמִים בְּלָם". 'הודאה' במשמעות שידודו בד, יכירו במציאותך, וישלימו עם דרכי הנהגתך. שכן בזמן

3. מזמור על ההצלחה והברכה בגאולה ובשיבת ציון

עפ"י הספורנו "זה המזמור תפילה על הגאולה העתידה" וכך גם מפרש הרד"ק את כוונתו של המזמור "על קיבוץ גלויות".

הגאולה, יתחולל שינוי רדיקאלי ביחסם של האומות ובשונה מבעבר, האומות דווקא יקבלו וישלימו עם ההנהגה האלקית ויחסה המיוחד לעם ישראל (במדרש בהמשך שם): **"אלא מודים לו, שנאמר: "יודוך עמים, אלקים יודוך עמים כולם", למה? שהקב"ה מוציא צדקתם של ישראל לאורה, שנאמר: "והוציא כאור צדקך" (תהלים לו ו). וכתוב: "וראו גוים צדקך וכל מלכים כבודך" (ישעיה סב ב), וכתוב: "כן ד' אלקים יצמיח צדקה ותהלה נגד כל הגוים" (ישעיהו סא יא).**

ניתן לומר ש"צדקתם" אינה בהכרח במשמעות של צדקת מעשיהם, אלא במובן הסגולי, או במובן של הצדק האלקי שבהצלחתם לאור סבלם בגלות בשל היותם יהודים.

5. ההשלמה של אומות העולם עם ההנהגה האלקית

בנקודה זו מגיע המזמור לשיאו, הפסוק שהוא הקנה האמצעי במנורה, והוא גם הביטוי למהפך שבו: **"ישמחו וירננו לאמים, כי תשפט עמים מישור, ולאמים בארץ תנחם סלה"**.

במקום שהאומות יתקנאו בהצלחה יוצאת הדופן של עם ישראל - יכירו שההצלחה של עם ישראל בעולם נובעת מההנהגה האלקית, היא ביטוי לרצון ד' ולהנהגתו הצודקת על כן, 'יודו', ויקבלו בהשלמה מלאה ובישמחה' שכך ראוי להנהיג את העולם (רש"י תהלים סז ה): **"כי תשפט עמים מישור - לזכות. תנחם - תנהגם בדרך המישור ועל זאת יודוך עמים כולם"**.

מכאן ועד סוף המזמור, כביכול הוא חוזר על עצמו, בהקבלה הפוכה. אולם הכפל ההפוך, בא לבטא שההכרה של האומות שביחס לעם ישראל יש צורך לקיום ולקידום עולמו של הקב"ה, מביאה לכך שהעולם כולו יתברך ויתקדם. ההשלמה של האומות עם דרכי ההנהגה האלקית בשמחה ובלב שלם, תיצור גם פיוס וחיבור ביניהם ובין הקב"ה, ביניהם ובין הברכה האלקית.

6. הקונפליקט בין האומות לעם ישראל

ניתן לומר שהמזמור נוגע באחת הסוגיות שמלוות את הקיום של העם יהודי מראשיתו, מערכת היחסים שבין אומות העולם לעם ישראל. גם אם לאורך השנים, היו לא מעט מקרים יוצאי דופן שבהם שררו יחסים טובים בין אומות מסוימות לעם ישראל, ככלל, לא היתה זו מערכת יחסים אידיאלית, בלשון המעטה, היתה דיספרופורציה ביחס של העמים לישראל אולם היו מקרים רבים יותר של "אנטישמיות" שהגיעה לשיא שפלותה בתקופת השואה.

במהלך הדורות מערכת היחסים הזו "הוזנה", ברובד הגלוי, ע"י הטפה שלילית, ולא פעם ע"י הסתה, עלילות דם, ודמוניזציה.

היחס הזה גם השפיע, כראי, על הראיה של חלקים בעם היהודי את עצמם. היו כאלה שנטו להאשים את עצמם כמי שהביא ליחס הזה של האומות. והיו כאלה שאף ביקשו לנקוט בדרכים שונות כדי "לרצות" את האומות, או להוכיח באמצעות התנהגות צדקנית שאין לכך יסוד.

לאורך הדורות היו רבים, מבני העם היהודי ומאומות העולם, שניסו לעמוד על שרשי העוונות של האומות לעם ישראל. יש שניסו לייחס אותה לשונות התרבותית וההתנהגותית והבדלנות של ישראל משאר העמים, יש שתלו אותה באנומליה של הקיום היהודי משאר האומות, ויש שתלו אותה באירועים חריגים שבהם הואשמו היהודים. אולם רבים הגיעו למסקנה שזו תהיה

טעות לחפש את שרשיה ברבדים הגלויים וההכרתיים, ויש לחפשם ברבדים העל-הכרתיים בתחום הלא מודע של ההכרה. יש שהסבירו, שבעומק, ברבדים הלא מודעים קיים יחס תיאולוגי לא פתור עם המציאות של הקב"ה והנהגתו. ויש שתלו זאת בקונפליקט עם המורשת היהודית שביסוד הדתות של האומות, מצד אחד המורשת התיאולוגית שלהם באה מהיהדות ומצד שני חוסר ההשלמה עם היחודיות והאותנטיות של המציאות היהודית בעולם. (כדוגמת תאורית ה"יודופוביה" של הרופא יהודה לייב פינסקר בספרו "אוטואמניפיציה" 1882- על החרדה הבלתי מודעת של האומות מפני העם היהודי ה"מת-חי" שמהלך ביניהם).

7. הסדרת יחסי האומות לעם ישראל באחרית הימים

על פי המדרש אחד השורשים לבעיה היא התקומות מתוך תחושה של אפליה (מדומה) ברובד העל-הכרתי של האומות, תחושה לא מילולית ובלתי מופענת, שלעם ישראל יש מעמד קיומי מטאפיזי אחר, שלגביו לא חלים החוקים שתקפים ביחס לשאר העולם, וערעור על אמות הצדק המטאפיזיות שיוצרות אפליה. הווקטור של התחושה הזו ראשיתו כלפי הקב"ה אולם בעולם הוא בא לידי ביטוי ביחס האסימטרי לעם ישראל בחיפוש של צידוקים לתחושה זו בהתנהלות "לא תקינה" כביכול של עם ישראל.

רוב ההוגים שעסקו בשאלה הזו בזמן הגיעו למסקנה שכאשר עם ישראל יתכנס בארץ משלו, היהודים לא יתחככו עם האמות ו"הבעיה היהודית" תיפתר מאליה. אולם אנו בני הדור של שיבת ציון החוגגים שישים ושש שנים לקיומה של המדינה, יודעים שהבעיה לא רק שלא נפתרה היא אולי אף התעצמה. גם אם המינוחים בעידן הפוליטיקלי-קורקט, התחלפו מ"אנטישמיות" ל"אנטי ישראליות" זוהי אותה הבעיה רק בלבוש שונה. אנו מודים לקב"ה בהלל והודאה, על התחיה של עם ישראל תוך זמן אפסי, מעם גולה ונרדף, שעבר שואה שכילתה חלק ניכר ממנו, לעם משגשג שנמצא בקידמת האנושות. על פריחת עולם התורה במימדים שלא היו בהסטוריה היהודית, על ההצלחה הכבירה של מדינת ישראל ב"ה, בהתפתחות בלתי נתפסת, בכל התחומים, בזמן קצר (מבלי להתעלם גם מהפגמים ומהחסרונות שקיימים בה). אולם אנו גם מודעים לכך שתשומת הלב שמדינת ישראל, מעוררת בעולם, בשל ההצלחה הזו, הרבה מעבר למימדיה היחסיים בעולם, עדין מזינה את היחס השלילי הזה.

ההבדל הוא שבעבר כל צרוע וזב חוטם היה יכול לממש את עוונותו בפגיעה בפועל ביהודים, וכיום יש ליהודים מדינה שמגנה עליהם, בסעייתא דשמיא, גם כשהם רחוקים.

נוצר הרושם שכיום יש יותר ויותר אנשים בכל רחבי העולם, שמבינים שההצלחה של עם ישראל, היא לא רק תוצאה של עמל אנושי אלא גם של "הארת פנים" אלקית.

ברוח המזמור של שנת הסי"ז למדינת ישראל נתפלל שלא ירחק היום שההכרה וההשלמה של האומות בכך שהקב"ה מנהיג את עולמו בצדק, ולטובה, תהפוך את העוונות להשלמה, ותחבר גם אותם להצלחה, שתביא ברכה שלימה לעולם כולו.

מועדים לשמחה
לאחדות ולגאולה שלימה